

1.08 Objavljeni znanstveni prispevek na konferenci
1.08 Published Scientific Conference Contribution

Azem Kožar*

OSOBENOSTI POSTDEJTONSKE TRANZICIJSKE EDUKACIJE ARHIVSKIH DJELATNIKA BOSNE I HERCEGOVINE (1996.-2011.)

Izvleček:

**Značilnosti postdaytonskega tranzicijskega
izobraževanja arhivskih delavcev Bosne in Hercegovine (1996-2011)**

Izobraževanje arhivistov in delavcev, ki upravljajo z dokumentarnim in arhivskim gradivom pri ustvarjalcih (arhivarjev), je pomembno vprašanje bosanskohercegove arhivske stroke, še zlasti zato, ker v Bosni in Hercegovini v okviru srednje-, višje- in visokošolskega izobraževanja ni arhivske smeri. V kolikšni meri vladajoče strukture, arhivske institucije in združenja zaznavajo potrebo po arhivskem izobraževanju ter koliko pozornosti ji namenjajo, sta dve od vprašanj, ki se jih dotika ta prispevek. Toda tudi najsplošnejše analize vodijo do ugotovitve, da je stanje izobraževanja arhivskih delavcev BiH nesistematično in nezadostno.

Ključne besede:

arhivski delavci, arhivi, Bosna in Hercegovina, arhivski popisi, arhivska posvetovanja

Abstract:

**Characteristics of Post-Dayton Transitional
Education of Archival Employees in Bosnia and Herzegovina (1996-2011)**

Education of archival staff, both in the archives (archivists) and those in registries (archive workers), is a very important issue in Bosnia and Herzegovina. This is especially because in Bosnia and Herzegovina the regular education system does not include education of archival staff at the level of secondary or high school education, so the education of those who do archival work is an urgent need and necessity. How is this fact understood by the governing structures, archival institutions and archival associations, and how much attention is paid to the education of archival professionals, are some of the issues discussed in this paper. However, the most general analysis lead to the irrefutable conclusion that the state of education of archival professionals in Bosnia and Herzegovina is not systematic and incomplete.

Key words:

archival staff, archives, Bosnia and Herzegovina, archival legislation, archival conferences

1 OPĆE NAPOMENE

Potreba za odgovarajućom edukacijom arhivskih djelatnika, kao aktivnih sudionika u obavljanju složenih arhivističkih poslova, su poodavno prepoznate u arhivskoj djelatnosti Bosne i Hercegovine kao jedno od važnih stručnih pitanja. Razumljivo u svemu tome je bilo diletantizma i lutanja, između ostalog

* Prof. ddr. Azem Kožar, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli, Ul. Tihomila Markovića br. 1, 75 000 Tuzla, Bosna i Hercegovina.

poistovjećivanja edukacije sa obrazovanjem, parcijalnom i više teorijskom (akademskom) nego pragmatičnom pristupu edukacije arhivara i arhivista itd. Iole podrobnija retrospektivna analiza potvrdila bi ove konstatacije. Međutim, to što je na edukaciji rađeno i urađeno nije bilo dovoljno a posebno ne optimalno ni u prošlosti ni u sadašnjosti. Uzroka takvog stanja je mnogo, kako objektivne tako i subjektivne prirode.¹

2 EDUKACIJA ARHIVSKIH DJELATNIKA DO KRAJA 1995. GODINE

U razvoju arhivske djelatnosti u Bosni i Hercegovini prepoznatljive su tri faze: početna (od 1947. do 1991.), ratna (1992.-1995.), te postdejtonska (od 1996. do 2011. i dalje). Svaka od ovih etapa je po mnogo čemu osobena što se u cjelosti odrazilo i na oblike, sadržaje i intenzitet edukacije arhivskih djelatnika: u arhivima i registraturama.

Prva (početna) etapa u razvoju arhivske djelatnosti je najduže trajala, preko 40 godina. Bio je to proces pojave i uobličavanja arhivske struke u Bosni i Hercegovini, te njenog razvoja koji je po nekim ocjenama dostizao nivo jugoslavenskog prosjeka. Postigla je zavidne rezultate, ali su je pratile i brojne poteškoće, među kojima je i nedostatak adekvatno obrazovanih stručnih arhivskih radnika u arhivima i registraturama.

Naime, za adekvatan pristup pitanjima edukacije arhivskih djelatnika (u arhivima i registraturama) veoma važno i nezaobilazno je pitanje njihovog obrazovnog nivoa i profila, kao osnove sa koje treba startovati u edukativne programe. Istraživanja su pokazala da do 1991. godine (u prvoj fazi razvoja arhivske djelatnosti Bosne i Hercegovine), stanje arhivskih kadrova nije bilo zadovoljavajuće: niti po nivou (školskoj spremi), niti po profilu (vrsti stručne spreme), mada je to stanje bilo nešto bolje u arhivima nego u registraturama što je sasvim razumljivo.²

Ipak, usljed niza aktivnosti³ koje su na ovom planu poduzimane u arhivskoj djelatnosti Bosne i Hercegovine (u arhivima i Društvu arhivskih radnika Bosne i Hercegovine), kadrovska onova arhivske djelatnosti je konstantno poboljšavana (posebno u arhivima ali i u registraturama) tako da je neku svoju kulminaciju dostigla 1991. godine. Tada je u bosanskohercegovačkim arhivima radilo 155 arhivskih djelatnika od čega je 128 bilo stručnih arhivskih radnika (6 magistara nauka, 42 sa VSS, 12 sa VS, 62 sa SSS i 6 KV), što je prema Standardima i normativima bilo

¹ Azem Kožar, Matko Kovačević, "Arhivska djelatnost u Bosni i Hercegovini u uvjetima novih društvenih odnosa", Glasnik arhiva i DAR BiH, br. 31, Sarajevo, 1991., 5-13.

² Priroda arhivističkih poslova (od registrature do arhiva) zahtijeva posjedovanje multidisciplinarnih i specijalističkih znanja, koja se konzistentno mogu steći prvenstveno u sistemu redovnog (srednjeg i visokog) obrazovanja. Međutim, tog obrazovnog profila je u Bosni i Hercegovini obrazovano veoma malo (nekoliko generacija arhivskih tehničara i manipulanata u Sarajevu i Banjaluci). Izlaz je bio u osmišljavanju odgovarajuće kadrovske kratkoročne i dugoročne politike. Međutim, iako su se bosanskohercegovački arhivi i arhivistička udruženja sporadično bavila ovim pitanjima, između ostalog i zbog tog što je svaki ozbiljan projekat neminovno polazio i zavisio od kadrovskih mogućnosti, što je dalo neke manje pomake (nešto pravilniji pristupi arhiva u utvrđivanju sistematizacije poslova, te utvrđivanje normi zapošljavanja određenih stručnih profila u arhivima itd.), ali nije trajno riješilo ovo pitanje. Azem Kožar "Arhivski kadrovi", Glasnik arhiva i DAR BiH, br. 35., Sarajevo 1998/99., 163.

³ Među značajnijim dometima na ovom pitanju je utvrđivanje zakonske obaveze registraturama (čl. 32. stav 7 Zakona o arhivskoj djelatnosti, Sl. list SRBiH br. 21/87) da obezbjeđuju i "odgovarajući kadar" za čuvanje i zaštitu registraturne građe. Za arhive je, na ovom planu bilo podsticajno donošenje Pravilnika o uslovima za osnivanje arhiva ("Sl. list SRBiH" br. 32/75), po kojem je regionalni i općinski arhiv morao imati najmanje pet stručnih radnika od kojih najmanje tri sa visokom školskom spremom, mada su ove odredbe postale vremenom smetnja za kadrovske ekipiranje nekih regionalnih arhiva.

nedostajuće za 39 stručnih radnika, odnosno za 20 %. Od toga je bilo 6 arhivskih savjetnika, 11 viših arhivista, 33 arhiviste, 18 arhivskih tehničara prve vrste, 24 arhivska tehničara druge vrste i 9 manipulanata, ukupno 101 (tj. 80 %).⁴ Stanje stručnog arhivskog kadra zaposlenog u registraturama, u ovoj fazi razvoja arhivske djelatnosti je bilo znatno slabije u odnosu na arhive. Od 11.997 registrovanih registratura poslove arhivara su obavljala posebno zadužena lica u 5.944 registrature (49 %) i to 84 sa VS, 3.591 sa SSS, 2.269 sa NS, dok je čak 6.053 radnika (51 %) obavljalo poslove arhivara uz druge poslove.⁵

Svjesni postojećeg neadekvatnog stanja obrazovnog nivoa arhivskih kadrova, arhivi su samostalno a naročito preko Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine (DAR BiH) nastojali unaprijediti stanje organiziranom edukacijom arhivskih djelatnika. Organizirana su savjetovanja i seminari na području teritorijalne nadležnosti arhiva: najčešće su to bili skupovi po vrsti djelatnosti (uprava, sudstvo, privreda, obrazovanje, kultura, itd.) namijenjeni prvenstveno edukaciji arhivara, na kojima su predavači bili uglavnom renomirani arhivisti iz cijele Bosne i Hercegovine, tako da je sa istom tematikom u više arhivskih centara, u toku iste godine održano više takvih edukativnih skupova.⁶

U cilju edukacije arhivista (uz prisustvo predstavnika nekih značajnijih registratura) DAR BiH je organiziralo godišnja arhivska savjetovanja, sa kojih su izlaganja objavljivana u Glasniku arhiva i DAR BiH. Na njima su, osim arhivista iz Bosne i Hercegovine uzimali učešća i arhivisti iz drugih federalnih jedinica bivše SFRJ, posebno usmjereni od strane njihovih arhivističkih udruženja ili od Saveza arhivskih društava (SADR), koje je objedinjavalo rad arhivskih društava sa prostora cijele SFRJ. Savjetovanja su uglavnom bila dvodnevna a na aktuelne arhivske teme. Kao takva imala su pozitivan uticaj na edukaciju arhivskih kadrova i razvoj arhivske struke u cjelini.⁷

Ove naznake nekih edukativnih sadržaja idu u prilog konstataciji da je do 1991. sukcesivno izgrađivan sistem edukacije arhivara i arhivista i da je isti imao svoj puni smisao i značaj, mada time nikako nije mogao biti postignut optimum potreba.

U ratnom razdoblju (1992.-1995.) su pokidane veze između arhivskih ustanova. Arhivska djelatnost se odvijala u skladu sa specifičnostima ratnih zbivanja. Na područjima koja nisu uopće ili su samo povremeno zahvaćena ratnim dejstvima, arhivska djelatnost se odvijala kontinuirano uz prilagođenost ratnim potrebama, dok

⁴ *Standardi i normativi u arhivskoj djelatnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1991., 109-111. Sticanje stručnih arhivskih zvanja prvi put je uređeno Samoupravnim sporazumom iz 1975. godine, a isti je ostao na snazi i kasnije: primjenjivan je do početka rata 1992., a potom i nakon rata u jednom dijelu BiH, kada su na nivou entiteta i kantona doneseni novi propisi, dok na nivou BiH još uvijek nije donesen novi podzakonski akt ove vrste. Azem Kožar, Arhivistika u teoriji i praksi, knj. 2., Tuzla, 2005., 161.*

⁵ *Azem Kožar, "Arhivski kadrovi", Glasnik arhiva i DAR BiH, br. 35, Sarajevo, 2001., 164.*

⁶ *U organizaciji Arhiva u Tuzli u zadnjoj deceniji prve faze u razvoju arhivske službe BiH održana su četiri takva skupa: 1984. (11. 12.), 1986. (16. 10.), 1987. (24. i 25. 12.) i 1991. (11. 1.) godine. Materijali sa tih skupova su umnožavani i korišćeni za sve učesnike savjetovanja (seminara). Ono što je karakteristično za ove skupove je da su bili izuzetno dobro posjećeni (prisustvovalo je i do 500 učesnika), te da su im osim arhivara prisustvovali i rukovodioci sektora (najčešće općih poslova) kojima je organizaciono pripadala arhiva tih imalaca arhivske građe.*

⁷ *Između ostalog 1984. je održano savjetovanje arhivskih radnika Bosne i Hercegovine, 1985. na Vlačiću, 1986. u Foči, 1987. u Tuzli, 1988. u Bihaću, 1989. u Tesliću, 1991. na Igmanu. U isto vrijeme održana su savezna savjetovanja: 1984. Deseti kongres arhivskih radnika Jugoslavije, 1985. savjetovanje na Cetinju, 1987. u Tuzli, 1988. u Ohridu, itd.*

je u zonama ratnih dejstava to bilo otežano pa i nemoguće, tako da na velikom dijelu prostora Bosne i Hercegovine ove djelatnosti i nije bilo.⁸

Ipak i u takvim okolnostima provedeni su neki oblici edukacije arhivskog osoblja, najčešće u pitanjima koja se tiču zaštite arhivske i registraturne građe u ratnim okolnostima.⁹ Osim ratnih dejstava rad arhivskih ustanova je otežavala i promjena postojeće kadrovske strukture u arhivima i registraturama, jer je veliki broj arhivista napustio arhive (dobrovoljno ili mobilizacijom) a isto se dogodilo i sa registraturama. Govor oružja je postao dominantan faktor za svako ponašanje, za obavljanje svakoga posla. Sve je to dovelo do velikih promjena, uglavnom negativnih, i na planu organiziranja i funkcioniranja arhivske djelatnosti Bosne i Hercegovine, pa i po pitanju edukacije arhivskih kadrova.

3 MODALITETI EDUKACIJE U RAZDOBLJU OD 1996. DO 2011. GODINE

Ratom destruiranu arhivsku djelatnost trebalo je ponovo urediti, odnosno obnoviti u mjeri i po pitanjima u kojima je to bilo moguće. U svemu tome prioriteta su pitanja uspostave novog arhivskog zakonodavstva i nove arhivske mreže, sve u skladu sa dejtonskim administrativnim ustrojstvom zemlje. Iako ni jedno od ova dva najznačajnija pitanja nije apsolutno apsolvirano, ipak je proces obnove arhivske djelatnosti tekao sukcesivno tako da je u minulih 16 godina dejtonskog mira dostigao određenu, iako ne i odgovarajuću, razinu. Ovdje su predmetna pitanja edukacije arhivskih kadrova (u arhivima i u registraturama).

Posljedice ratnih zbivanja su bile izražene i na kadrovsku osnovu arhivske djelatnosti Bosne i Hercegovine. Oko 113 prijeratnih arhivista je iz različitih razloga napustilo arhive, dok se taj broj u registraturama kreće i do jedne polovine arhivara. Kadrovska obnova je, pokazalo se to, dug i složen proces. Iz različitih razloga, ponajviše zbog marginalizacije arhivske djelatnosti od strane vlasti svih nivoa, zapošljavanje novih djelatnika je teklo veoma sporo. U arhivima još uvijek nije dostignut prijeratni broj zaposlenih, a slično je stanje i u registraturama gdje i dalje dominira koncept obavljanja arhivskih poslova uz druge poslove. Kada se svemu tome doda činjenica da su novi uposlenici najčešće bez elementarnih arhivskih znanja, onda se može pretpostaviti sva složenost i važnost pitanja njihove edukacije. Najčešće je cijeli sistem trebalo dizati iz pepela. Objektivno, decenija i po je relativno kratak period za neku značajniju kvalitativnu promjenu stanja. Ipak, konstantni naponi arhivskih kolektiva i arhivskih udruženja dali su određene rezultate.

Prvi uvjet za bilo kakvu edukaciju arhivskih djelatnika bilo je stvaranje odgovarajućih zakonskih pretpostavki. Iako je arhivsko zakonodavstvo dejtonske Bosne i Hercegovine donošeno na tri nivoa (kantoni, entiteti, država) i pati od brojnih

⁸ O specifičnostima obavljanja arhivske djelatnosti u ratnim uslovima više vidi: Azem Kožar, "Sudbina registraturne građe u procesu tranzicije Bosne i Hercegovine", *Arhivska praksa*, br. 3, Tuzla, 2000., 13-14; Azem Kožar, "Ratno stradanje arhivske građe Bosne i Hercegovine", *Sodobni arhivi 1999.*, br. 21, Maribor, 1999., 297-292; Matko Kovačević "Arhivska djelatnost u Bosni i Hercegovini u vremenu ratnom", *Glasnik arhiva i DAR BiH*, br. 32, Sarajevo, 1993., 5-7; Seada Hadžimehmedagić, "Zbrinjavanje registraturnog materijala i arhivske građe tokom rata", *Glasnik arhiva i DAR BiH*, br. 33, Sarajevo, 1995., 17-22; Izet Šabotić, "Problematika zaštite registraturne građe nastale u ratu 1992.-1995.", *Glasnik arhiva i DAR BiH*, br. 34, Sarajevo, 1997., 51-54.

⁹ Na ovom planu zapažene su aktivnosti Arhiva u Tuzli, koji je organizirao više edukativnih skupova za arhivske djelatnike (po općinama), te bio organizator savjetovanja "Rat i kultura" održanog u Tuzli 1993. godine. Azem Kožar, "Neke osobnosti zaštite arhivske građe u nastajanju u uvjetima rata", *Glasnik arhiva i DAR BiH*, br. 33, Sarajevo, 1995., 53-59.

slabosti (neharmoniziranosti, konzervatizma itd.), ipak su se u njemu (manje ili više) našle odredbe o stručnoj spremi i edukaciji zaposlenika.¹⁰

U Zakonu o arhivskoj građi i Arhivu Bosne i Hercegovine¹¹ utvrđena je obaveza arhiva da za obavljanje arhivske djelatnosti "osigura stručno osoblje" (čl. 37), te da "educiraju stručno arhivsko osoblje" (čl. 31), a Arhiva Bosne i Hercegovine da "sarađuje u svim stručnim poslovima s entitetskim, kantonalnim - županijskim i drugim arhivima, posebno na planu obrazovanja i stručnog usavršavanja arhivskih radnika" (čl. 35). Iako prilično uopćene i načelne, naznačene odredbe su od velikog značaja za sistematično (harmonizirano) uređenje pitanja edukacije arhivskih zaposlenika, tim prije što su i registrature (stvaraoci i imaoci) obavezane da "osiguraju odgovarajući kadar" (čl. 7).

Slične obaveze utvrđuju i entitetski i kantonalni arhivski zakoni. Tako je u Zakonu o arhivskoj djelatnosti RS¹² utvrđeno da stvaraoci i imaoci za poslove arhivske djelatnosti "obezbjeđuju odgovarajući kadar" (čl. 8), dok Arhiv RS "organizuje seminare, predavanja i druge oblike stručnog osposobljavanja i usavršavanja stručnih arhivskih radnika" (čl. 62.). Ovim Zakonom je decidno utvrđeno ko sve može obavljati arhivske poslove u javnim arhivima i u registraturama (čl. 76). U arhivima su to: arhivski manipulanti, arhivski tehničari, viši arhivski tehničari, arhivisti, viši arhivisti i arhivski savjetnici, a u registraturama "lica sa najmanje srednjom stručnom spremom, šest mjeseci radnog iskustva na pomenutim poslovima i položenim stručnim arhivskim ispitom". U članu 77 ovog Zakona predviđeno je da Udruženje arhivskih radnika RS "donosi prijedlog Pravila o kontinuiranom stručnom usavršavanju". U Zakonu o arhivskoj građi i Arhivu FBiH¹³ su također sadržane obaveze registratura i arhiva da osiguraju stručni kadar "koji ima odgovarajući stupanj i vrstu školske spreme, stručni arhivski ispit i radni staž predviđen zakonom i drugim propisima" (čl. 32). Uvjete i program stručnog arhivskog ispita propisuje Vlada Federacije, direktor Arhiva imenuje komisiju, a stručni ispit važi samo na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine (čl. 37, 38 i 39 Zakona).

I kantonalni arhivski zakoni, svaki za prostor kantona na koji se odnose, regulišu u određenoj mjeri pitanja školske spreme i edukacije arhivskih zaposlenika. Tako npr. Zakon o arhivskoj djelatnosti Tuzlanskog kantona,¹⁴ u čl. 12, propisuje obavezu registratura da "odrede zaposlenika odgovornog za rad arhive, koji mora imati najmanje srednju stručnu spremu i ispit za rad na poslovima arhivara", o čemu propise donosi nadležni kantonalni ministar.

Dakle, svi arhivski zakoni, u nekoj formi i sadržaju, sadrže odredbe o stručnoj spremi i edukaciji arhivskih zaposlenika za "svoje" administrativno područje. Iako su mnogi od njih nedorečeni, kakav je Zakon o arhivskoj građi i Arhivu Bosne i Hercegovine, koji nije regulisao pitanje sticanja stručnih zvanja zaposlenika, ili pak Zakon o arhivskoj djelatnosti RS, koji (u čl. 77) predviđa da Udruženje arhivskih

¹⁰ Analizirajući problematiku dopunskog obrazovanja arhivara u svom radu "Dopunsko obrazovanje arhivara na području Tuzlanskog kantona" (objavljenog u *Sodobnim arhivima*, br. 22., Maribor, 2000., str. 199-204), autori A. Kožar i I. Šabotić su izlaz iz postojećeg stanja upravo vidjeli u zakonskom uređenju ove problematike (stavovi 1. i 2. na str. 203), i time dali pravilan azimut dugoročnom rješavanju pitanja edukacije arhivskih kadrova.

¹¹ Zakon je objavljen u "Sl. glasniku BiH", br. 16/01. U čl. 40 ovog Zakona predviđeno je da Arhivsko vijeće Bosne i Hercegovine "imenuje Komisiju za polaganje stručnih ispita za arhivska zvanja, službenika u nadležnosti Arhiva BiH", dakle, ne i za cijeli prostor Bosne i Hercegovine kako je to bilo do rata 1992. godine.

¹² Zakon je objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 119/08.

¹³ Zakon je objavljen u "Sl. novinama FBiH", br. 45/02.

¹⁴ Zakon je objavljen u "Sl. novinama TK", br. 15/00.

radnika RS daje prijedlog pravila o "nostrifikaciji certifikata izdatih od drugih profesionalnih asocijacija", što bi moglo da znači i nostrifikaciju dokaza o položenom stručnom arhivističkom ispitu na području izvan RS, tj. iz Federacije BiH, odnosno svakog kantona ponaosob¹⁵, ipak je zakonsko određenje ovih pitanja od krucijalne važnosti za arhivsku djelatnost u cjelini.¹⁶ Ovdje je značajno spoznati zavisnost (odnos) između postojanja određene školske spreme i edukacije.

Osim uređenja pitanja polaganja stručnog arhivističkog ispita koje predstavlja vid stručnog usavršavanja, što u širem smislu riječi i te kako pripada pojmu edukacije arhivskih djelatnika, o čemu je naprijed bilo riječi, ovdje ćemo se ukratko osvrnuti i na stručno edukativne arhivističke skupove u Bosni i Hercegovini i arhivističku periodiku koja nastaje njihovim radom, mada postoje i brojna druga pitanja iz ove oblasti koja su nedovoljno istražena i nedovoljno edukativno profilirana.

Najdužu tradiciju stručno-edukativne naravi imaju savjetovanja arhivskih radnika Bosne i Hercegovine. U početku su održavana povremeno a od 1960. godine uglavnom redovno - najčešće godišnje, čija su saopćenja oblikovana u vidu tekstova u Glasniku arhiva i DAR BiH, koji je počeo izlaziti 1961. godine. Do rata 1992. godine izašao je ukupno 31 broj. Časopis je održao kontinuitet izlaženja i u vrijeme rata: 32. broj za 1992/93. i 33. broj za 1994/95. godinu.

U postdejtonsko doba, što je i predmet ove analize, obnovljen je rad Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine (1996.) a posebno i Arhiva Bosne i Hercegovine. Nastavljeno je i održavanje arhivskih savjetovanja i izdavanje Glasnika arhiva i DAR BiH. Otpori svemu tome što je vodilo obnovi arhivske službe Bosne i Hercegovine izvan pa i unutar struke bili su veliki. Ipak, u podijeljenom bosanskohercegovačkom društvu arhivisti su prvi pokazali najviše volje, htjenja i upornosti da obnove arhivske institucije, da učvrste poziciju Arhiva Bosne i Hercegovine, da obnove i afirmišu rad DAR BiH kao važnog faktora struke. Rezultati svega toga su u nastavku prijeratne prakse: održavanje arhivskih savjetovanja i izdavanje Glasnika.

Do 2003. godine održano je šest arhivskih savjetovanja (u organizaciji Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine) i to: 1996. (na Zlači kod Banovića), 1998. (Jablanica), 1999. (Bihać), 2001. (Olovo), 2002. (Bihać), 2003. (Vogošća). Izdata su tri dvobroja Glasnika arhiva i DAR BiH (br. 34. za 1996/97, br. 35. za 1998/99. i br. 36. za 2000/01.). Od 2004. do 2011. održana su (u organizaciji novoosnovanog

¹⁵ Jedino je u Zakonu o arhivskoj građi i Arhivu FBiH (čl.37) naglašeno da "arhivistički ispit položen pred komisijom koju imenuje direktor Arhiva FBiH važi na teritoriji FBiH". Kada se ovo ima u vidu onda naznačene odredbe Zakona o arhivskoj građi RS o nostrifikaciji imaju svoje utemeljenje, tačnije logična su posljedica takvog arhivističkog sistema. To praktično znači da arhivistička zvanja važe samo za određeni administrativni nivo (kanton, entitet) a ne i za prostor države Bosne i Hercegovine a time ni izvan područja Bosne i Hercegovine, što je najblaže rečeno paradoksalno.

¹⁶ Analizu zakonskih (i podzakonskih) određenja u pogledu sticanja i polaganja stručnog arhivističkog ispita dolazi se do slijedećih konstatacija: 1. u svim zakonima je utvrđena obaveza polaganja stručnog arhivističkog ispita, 2. u svim zakonima su navedena stručna arhivistička zvanja osim u Zakonu o arhivskoj građi i Arhivu Bosne i Hercegovine, 3. u pet od dvanaest arhivskih zakona utvrđeno je ograničenje važnosti položenog arhivističkog ispita na područje teritorijalne nadležnosti arhiva, 4. formiranje komisije za polaganje arhivističkog ispita je također različito uređeno: u pet arhiva komisiju formira direktor arhiva, u pet arhiva nadležne vlade ili resorno ministarstvo, u Arhivu Bosne i Hercegovine to je obaveza Arhivskog vijeća Bosne i Hercegovine, dok u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine nije uređeno. Potpuno je osobeno rješenje ovog pitanja u RS, gdje zakone i podzakonska akta donosi resorni ministar na prijedlog Udruženja arhivskih radnika RS. Dakle, naznačena zakonska rješenja su vrlo heterogena, što je manji problem, ali su istovremeno mnoga od njih nedorečena, nepotpuna, nekonzistentna i diskriminatorna, što je svakako znatno teži problem i za ovu djelatnost i za društvo u cjelini. Više o tome vidi: Branko Antelj, "Arhivistički stručni ispiti u zakonima u Bosni i Hercegovini", Arhivska praksa, br. 13, Tuzla, 2010., 103-113.

Arhivističkog udruženja Bosne i Hercegovine)¹⁷ savjetovanja: 2004. (na Vlašiću), 2005. (u Laktašima), 2006. (Ilidža kod Sarajeva - 1. kongres arhivista BiH), 2009. (Modrac kod Lukavca), 2011. (na Vlašiću). Izdata su tri broja časopisa novog naziva Glasnik arhiva i Arhivističkog udruženja Bosne i Hercegovine (brojevi 37/38, 39 i 40), te Zbornik radova sa 1. kongresa arhivista Bosne i Hercegovine (Sarajevo 2006.). Ukupno je u šest brojeva časopisa i Zborniku radova sa 1. kongresa arhivista Bosne i Hercegovine objavljeno 149 stručnih arhivističkih tekstova, 12 članaka i rasprava, 23 članka o prezentaciji arhivske građe, 38 prikaza i ocjena, 32 vijesti iz Društva i šire, 2 inventara i 8 in memoriama, a na ukupno 2.411 stranica teksta (vidi Tabelu 1.). I pored stanovitih poteškoća u održavanju savjetovanja i izdavanju časopisa, evidentno je da se radi o obimnom i korisnom edukativnom stručno arhivističkom poslu.

Tabela 1: Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine

	Broj	PRILOGA							
		Arhivistika i arhivska služba	Članci i rasprave	Građa	Prikazi i ocjene	Društvene vijesti	In Memorium	Inventari	Str.
1996-97.	34	13	3	7	4	2	3	1	225
1998-99.	35	23	1	1	6	6	3	1	287
2000-01.	36	14	4	2	3	4	1	-	258
2002-03.	37/38	31	2	2	9	4	-	-	515
2009.	39	25	2	3	6	6	-	-	335
2010.	40	9	-	8	10	8	-	-	313
Svega	6	115	12	23	38	30	7	2	1.933
Zbornik radova sa 1. kongresa arhivista BiH	1	34	-	-	-	2	1	-	478
UKUPNO	6+1	149	12	23	38	32	8	2	2.411

Dok je bosanskohercegovačko arhivsko savjetovanje u organizaciji Arhivističkog udruženja Bosne i Hercegovine bilo okrenuto više arhivima, uz znatno manje učešće arhivista iz zemalja okruženja, dotle je Međunarodno savjetovanje "Arhivska praksa" prilagođeno i prvima (arhivistima iz arhiva) i drugima (arhivarima iz registratura) i trećima (arhivskim stručnjacima iz inostranstva). Savjetovanje je održavano redovno svake godine, a u periodu od 1998. do 2011. održano je 14 savjetovanja (od 11. do 24.) i izdato 14 brojeva časopisa (od 1 do 14). Upravo zbog ovakve koncepcije savjetovanja su izuzetno dobro posjećena, potom su postala inspirativna za razmjenu mišljenja između teoretičara i pragmatičara, arhivskih znalaca i onih željnih arhivskih znanja itd. O svemu tome indikativni su i podaci koje donosimo u Tabeli 2.

¹⁷ O formiranju Arhivističkog udruženja Bosne i Hercegovine više vidi iz Zapisnika sa konferencije DAR Bosne i Hercegovine od 16. 12. 2003. i Zapisnika sa osnivačke skupštine Arhivističkog udruženja Bosne i Hercegovine u Glasniku arhiva i DAR BiH, br. 36, str. 249-255.

Tabela 2: Struktura objavljenih priloga u časopisu Arhivska praksa, 1998.-2011.

Godina izdanja	Broj	PRILOGA						
		Arhivistika i arhivska služba	Iz drugih časopisa	Iz građe	Prikazi i ocjene	Izvještaji	In Memorium	Str.
1998-2007. ¹⁸	1-10	220	14	13	51	41	5	3.000
2008.	11	33	1	5	5	10	-	473
2009.	12	34	1	6	5	7	-	534
2010.	13	35	1	7	6	7	-	509
2011.	14	33	1	11	7	9	-	573
UKUPNO	14	355	18	42	74	84	5	5.089

Iz tabele je vidljivo da je na 14 savjetovanja u 14 brojeva "Arhivske prakse" (od 1 do 14), izloženo i objavljeno 355 arhivističkih priloga (tekstova), te da je prenijeto iz drugih časopisa 18 tekstova, 42 teksta su objavljena u rubrici "građa", 74 u rubrici "prikazi i ocjene", a 84 u rubrici "izvještaji". Objavljeno je pet in memoriama. Ukupan obim toga teksta je 5.089 stranica, odnosno u prosjeku po jednom broju 364 stranice. Indikativna je i struktura autora objavljenih tekstova: oko 1/3 su autori iz Arhiva Tuzlanskog kantona i Društva arhivskih zaposlenika Tuzlanskog kantona, oko 1/3 su autori iz bosanskohercegovačkih arhiva, a oko 1/3 autori iz susjednih i razvijenih zemalja: ponajviše iz Slovenije, potom iz Hrvatske, Srbije, Crne Gore, Austrije, Mađarske, Italije, Turske, Makedonije, Albanije itd. Ta činjenica potvrđuje konstataciju da su ovo savjetovanje i ovaj časopis postali pravi poligon miješanja, razmjene i oplođavanja arhivističkih znanja, a to je nešto što i jeste najvažniji cilj svake pravilne i uspješne edukacije.

A da i bosanskohercegovački arhivisti imaju snage, znanja i umijeća da se uključe u arhivističke tokove i izvan Bosne i Hercegovine, potvrdna su i indikativna njihova učešća i saopćenja na savjetovanju "Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja" koje se svake godine u organizaciji Pokrajinskog arhiva Maribor održava u Radencima. Na minulih 10 savjetovanja ovog prestižnog arhivističkog skupa podnijeto je 467 saopćenja, od čega iz Bosne i Hercegovine 55 (oko 12 %), na 4.756 stranica, iz Bosne i Hercegovine 411 (oko 9 %). To znači da je učešće bosanskohercegovačkih arhivista u ovom edukativnom projektu sa oko 10 %.

Ako pak okrenemo smjer fluktuacije znanja, tj. mjerimo učešće slovenačkih arhivista u edukativnom skupu "Arhivska praksa", vidjet ćemo da su u 14 brojeva "Arhivske prakse", tj. na 14 savjetovanja "Arhivska praksa" podnijeta 415 saopćenja (rubrike Arhivistika i arhivska služba, Iz drugih časopisa i Građa), od čega iz Slovenije 71 saopćenje (oko 17 %), na oko 5.089 stranica, od čega iz Slovenije 780 stranica (oko 13 %). To u ovom konkrentnom istraživačkom projektu znači da je učešće slovenačkih arhivista iznosilo oko 15 %, što čini oko jedne polovine od učešća svih arhivista izvan Bosne i Hercegovine.¹⁹

Razumljivo ove analize su indikativne ali i poučne i determinirajuće. Na svim stručnim i naučnim skupovima međunarodnog karaktera miješaju se znanja iz zemalja sa različitom arhivističkom tradicijom i dometima. Nedovoljno je kazati da je to dobro i da tu praksu treba nastaviti, već je, očigledno, to neophodno za sve

¹⁸ Zbirni podaci za prvih deset brojeva Časopisa preuzeti su iz: Izet Šabotić, "Deset godina časopisa "Arhivska praksa (1998.-2007.)", Tuzla, 2007., 9-10.

¹⁹ O učešću inostranih arhivista u projektu "Arhivska praksa" više vidi: Azem Kožar, "Pedeset godina arhivske periodike u Bosni i Hercegovini", Zbornik radova, br. 10, "Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja", Maribor, 2011., 151-162.

sudionike ovog posla, za arhivističko znanje u cjelini. Jer, na ovaj način se znanje oplođava i unapređuje, daju se novi podsticaji, nova motivacija, rađaju se nove ideje od kojih sve počinje. Problem je u tome što se ovim pitanjima u pragmatičnom smislu u Bosni i Hercegovini ne pridaje odgovarajući značaj, osim u nekoliko arhivistički razvijenijih sredina koje su u tome postale prepoznatljive na domaćoj i međunarodnoj arhivističkoj sceni.

4 ZAKLJUČAK

Kvalitetno obavljanje arhivističkih poslova, kao i svakih drugih, tijesno je povezano sa kvalifikacionom strukturom, tj. posjedovanjem odgovarajućih stručnoarhivističkih znanja arhivskih djelatnika u arhivima i registraturama. Međutim, ovo pitanje nije bilo nikada adekvatno riješeno u arhivskoj djelatnosti Bosne i Hercegovine. Otuda je konstantno, od osnivanja do danas, bilo neophodno tako negativno stanje popravljati primjenom odgovarajućih edukativnih programa.

Postdejtonska edukacija arhivskih djelatnika Bosne i Hercegovine zasnivala se na prijeratnom iskustvu (održavanje savjetovanja različite vrste i značaja), ali i na uvođenju nekih novih edukativnih modela. Ti noviteti se prije svega odnose na opredjeljenje da se arhivskim zakonima svih nivoa striktno utvrde obaveze posjedovanja odgovarajuće stručne spreme za obavljanje arhivskih poslova, da se uredi obaveznost polaganja stručnog arhivističkog ispita, te da se učini obaveznom kontinuirana edukacija arhivskih djelatnika svih vrsta. Na tom planu su uz brojne nedostatke koji se tiču neusaglašenosti, nedorečenosti, konzervativnosti, neharmoniziranosti i sl. postojećih zakonskih rješenja učinjeni određeni pomaci. Nedostaje, pak, kvalitetna implementacija svega toga kroz kratkoročne i dugoročne programe.

Iako su potrebe i mogućnosti edukacije arhivara i arhivista brojne i raznovrsne, ovdje je nešto više pažnje usmjereno na arhivska savjetovanja i na arhivske publikacije. Evidentno je da su i jedno i drugo važno sredstvo edukacije arhivskih kadrova i, što je posebno važno, fluktuacije arhivskog znanja. Primjer projekta međunarodnog arhivskog savjetovanja "Arhivska praksa" je u tome posebno indikativan i poučan. Za adekvatno, pak, rješavanje ove problematike, neophodno je sačiniti strategiju kadrovske politike, čiji bi nezaobilazni segmenti bili projekti obrazovanja (školovanja) i projekti edukacije. Arhivska djelatnost Bosne i Hercegovine treba da se orijentiše prema poznanstvenjenju, ka otvaranju istraživačkih, menadžerskih, edukativnih i drugih odsjeka pri arhivima, te njihovom značajno kvalitetnijem objedinjavanju i usmjeravanju putem strukovnih udruženja, kako bi oni postali i motiv i obaveza svih arhivskih djelatnika.

SUMMARY

CHARACTERISTICS OF POST-DAYTON TRANSITIONAL EDUCATION OF ARCHIVAL EMPLOYEES IN BOSNIA AND HERZEGOVINA (1996-2011)

Good performance of archival tasks, as well as every other, is closely associated with the qualification structure, i.e., the possession of appropriate knowledge among archival professionals in registries and archival institutions. However, this issue was never properly resolved in the archives of Bosnia and

Herzegovina. Hence it is constantly needed, since its establishment until today, to improve such a negative state by appropriate educational programs.

Post-Dayton education of archival staff in Bosnia and Herzegovina is based on pre-war experiences (maintenance consultancy and different types of events), but has also introduced some new educational models. These innovations are primarily related to a commitment to archival legislation from all levels, to strictly follow the obligation of having the appropriate qualifications to perform archival work, to order mandatory deposit of archival professional exams, and to make mandatory continuing education of archival professionals of all kinds. On this plan, along with a number of deficiencies related to incompliance, incompleteness, conservative and imbalanced existing legislation made some progress. Missing, however, is high-quality implementation of it through the short and long term programs.

Although the needs and possibilities of training archivists are numerous and varied, here a little more attention is being given to archival consultancy and publications archives. It is evident that they are both important means of education and archival staff, which is especially important for the fluctuations of archival knowledge. Example of an international archives conference is the "Archival practice" in this particular case is indicative and instructive. To adequately, however, resolve this issue, it is necessary to make the strategy of personnel policy, which would be an unavoidable segment of education projects. The archival service in Bosnia and Herzegovina should be oriented towards more scientific profiles, open for research, management, education and other departments in the archives, and a significantly unify and create a guidance through professional associations, so that they become the motive and obligation of all archival employees.